

Bogusław Nadolski

Biuletyn liturgiczny

Collectanea Theologica 49/4, 73-91

1979

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

BIULETYN LITURGICZNY

Zawartość: I. DOKUMENTY ODNOWY. 1. Kolekty okresu Adwentu. — 2. Modlitwy nad darami czasu wielkanocnego. — 3. Liturgia konklawe. II. WSPÓLNOTA LITURGICZNA. 1. *Fractio panis*. — 2. Opisy liturgiczne Ostatniej Wieczery*.

I. DOKUMENTY ODNOWY

1. Kolekty okresu Adwentu

Przepisy ogólne dotyczące roku liturgicznego i kalendarza wskazują na podwójny charakter Adwentu. Jest to czas przygotowania do świąt Bożego Narodzenia — pamiątki pierwszego przyjścia Chrystusa i zarazem jest to czas, w którym wspomnienie narodzenia Jezusa kieruje serca wiernych ku oczekiwaniu Jego powtórnego przyjścia przy końcu świata. Adwent jest więc czasem pobożnego i radosnego oczekiwania (n. 39). Tak mówią o Adwencie przepisy ogólne o roku liturgicznym. Rodzi się pytanie, jak ten czas przygotowania na przyjście Pana widzi modlitwa mszalna „kolekta”, modlitwa tak ściśle związana z obchodzonym świętem czy też z danym okresem liturgicznym.

Porównując kolekty adwentowe Mszału Pawła VI z kolektami Mszału Piusa V stwierdzamy najpierw wzrost ilościowy. W poprzednim mszale okres Adwentu posiadał razem 13 kolekt: były to kolekty czterech niedziel i modlitwy Dni Kwartalnych. W ferie tego okresu, przez cały tydzień powtarzana była kolekta poprzedniej niedzieli.

W Mszale Pawła VI każdy dzień Adwentu posiada swoją własną kolektę — razem 29 modlitw. Z poprzedniego mszału 9 kolekt zostało przeniesionych do nowej księgi liturgicznej, ale nie są odmawiane w tym samym dniu co dotąd. Zasluguje na uwagę fakt, że dotychczasowe kolekty niedzielne zostały przesunięte na ferie ze względu na ich ubogą i mało związaną z przeżywanym okresem liturgicznym treść. Nowe kolekty niedzielne odznaczają się bogatszą treścią teologiczną uwypuklając aspekt eschatyczny Adwentu (I i II niedziela) i podejmując wprost temat pierwszego przyjścia Pana w ludzkim ciełe (III i IV niedziela), przez co został uwypuklony w modlitwach podwójny charakter Adwentu. Według starej tradycji modlitwa liturgiczna powinna być skierowana do Ojca przez Syna, jedyne go pośrednika między Bogiem a ludźmi. Synod w Hipponie (393 r.) jako pierwszy sformułował tę zasadę i modlitwy układane w następnych wiekach pozostawały jej wierne. W średniowieczu, a zwłaszcza od XVI w. spotykamy nowe modlitwy skierowane do Chrystusa. Spośród kolekt adwentowych obecnego mszału dwie skierowane są do Chrys-

* Redaktorem niniejszego biuletynu jest ks. Bogusław Nadolski TChr., Poznań.

tusa — kolekta piątku pierwszego tygodnia i 24 grudnia, pozostałe są wiernie pierwotnej tradycji.

Pochodzenie obecnych kolekt adwentowych przedstawia się następująco: Mszał Piusa V — 9 dawnych kolekt adwentowych i dawna modlitwa po komunii ze święta Zwiastowania; 11 kolekt zostało wziętych z *Rotulus de Ravenna*; 6 pochodzi z *Gelasianum Vetus*, a 2 zostały zaczerpnięte z tradycji ambrozjańskiej (*Sacramentarium Bergomense*). Nie znajdziemy w okresie Adwentu żadnej kolekty powstałej obecnie, wszystkie zostały wzięte z tradycji modlitewnej Kościoła. Jak wynika z powyższego zestawienia, większość nowych kolekt pochodzi z *Rotulus de Ravenna*: jest to zbiór 40 oracji z V—VI w. przeznaczonych do odmawiania w oficjum adwentowym. Wprowadzając stare modlitwy do nowej księgi liturgicznej dokonano pewnych zmian w ich tekście. Każda epoka chce wyrazić w modlitwie swoje przeżycia religijne, swoje odniesienie do Boga i swoją świadomość teologiczną. Aby starożytne modlitwy odpowiadały duchowi naszej epoki, tak czulej na prostotę tekstu i jasność sformułowań, należało zmienić pewne wyrażenia trudne do zrozumienia dla dzisiejszego człowieka, opuścić czy też skrócić pewne sformułowania, czasem dostosować orację do struktury właściwej kolekcie mszalnej¹.

Chociaż w okresie Adwentu możemy wyróżnić niedziele, ferie do 16 grudnia i ferie od 17 do 24 grudnia, jednak przy omawianiu kolekt nie będziemy trzymać się tego schematu. Omówimy kolekty według ich tematyki, albowiem przewija się ona poprzez wyżej wymienione grupy. Uchwycenie głównych tematów adwentowych pozwoli nam na głębsze zrozumienie tego okresu przygotowania.

1. Adwent — czas oczekiwania na powtórne przyjście Pana

Powrót Chrystusa na końcu dziejów ludzkości i oczekiwanie wierzących na spotkanie z Panem to temat pięciu kolekt nowo wprowadzonych z *Gelasianum Vetus* do Mszału Pawła VI. Powtórne przyjście Chrystusa zostaje przedstawione na podstawie dwu przypowieści związanych z mową eschatyczną Chrystusa: o sługach czuwających (Mt 24, 43—51; Mk 13, 33—37; Łk 12, 35—48) i o dziesięciu pannach (Mt 25, 1—13).

Chrystus Pan przyjdzie i zapuka do naszych drzwi, podobnie jak niespodziewanie przyszedł i zapukał pan z przypowieści. Jako wierni słudzy mamy oczekiwać Jego przyjścia, a jest to oczekiwanie połączone z nadzieją i ufnością. Kiedy Pan przyjdzie i zapuka, ma nas znaleźć czuwających na modlitwie i z radością głoszących Jego chwałę. To ostatnie wyrażenie czyni zapewne aluzję do przekonania panującego wśród chrześcijan, że Chrystus powróci

¹ Na temat kolekt okresu Adwentu por.: M. Augé, *Le collette del Proprio del tempore nel nuovo Messale*, Ephemerides Liturgicae 84/1970/275—298; tenże, *Le collette di Avvento-Natale-Epifania del Messale Romano*, Rivista Liturgica 59/1972/614—627; A. Rose, *Les oraisons du Rotulus de Ravenne dans le nouveau Missel romain*, Questions Liturgiques 52/1971/271—292; źródła kolekt adwentowych por. A. Dumas, *Les sources du nouveau Missel Romain*, Notitiae 7/1971/409—410. Przy podawaniu źródeł kolekt korzystamy z następujących wydań sakramentarzy: *Sacramentarium Veronense*, wyd. L. C. Mohlberg, Roma 1978. Numery od 1332 do 1371 zawierają *Rotulus de Ravenna*; *Sacramentarium Gelasianum*, wyd. L. C. Mohlberg, Roma 1968; *Le Sacramentaire Grégorien*, wyd. J. Deshusses, Fribourg 1971; *Sacramentarium Bergomense*, wyd. A. Paredi, Bergamo 1962. Przy omawianiu kolekt posługujemy się przygotowanym tłumaczeniem polskim.

podczas sprawowania niedzielnej liturgii. Chrystus zawsze obecny wśród zebranych, w dniu ostatecznym tę obecność ukaże wszystkim².

Lud Boży oczekuje przyjścia Pana z wielką czujnością, albowiem pamięta pouczenie swego Pana: na przyjście Oblubienica trzeba wyjść tak, jak uczyniły to mądre panny — z zapalonymi lampami³.

Zapalone lampy w rękach wierzących to dobre czyny, one są nieodłączne od trwania na modlitwie. Czuwając, tzn. modląc się i dobrze czyniąc, wierzący ma nadzieję znaleźć się w dniu ostatecznym po prawicy Pana i osiągnąć przygotowane królestwo niebieskie⁴.

W dążeniu na spotkanie z Panem człowiek może napotkać przeszkody, a są nimi troski doczesne i rzeczy tego świata, które potrafią uwikłać człowieka. Aby uniknąć tego niebezpieczeństwa, trzeba kierować się nadprzyrodzoną mądrością, ona musi kształtować nasze czyny. Poddanie się Bożej mądrości doprowadzi nas do zjednoczenia z Chrystusem⁵.

Postawa czuwania, trwania na modlitwie, pełnienie dobrych czynów i otwarcie na Bożą mądrość — o to wszystko stara się chrześcijanin, ale w staraniu tym nie zapomina, że ostatecznie zbawienie jest darem Boga, że tylko Bóg może przygotować do udziału w życiu wiecznym. Z tego przekonania płynie modlitwa: przygotuj swą Bożą mocą serca nasze, bo tylko wtedy będziemy godni wziąć udział w uczcie życia wiecznego na której sam Chrystus będzie swoim usługiwał. Modlitwa przedstawia życie wieczne jako ucztę, porównanie tak częste w Piśmie św., a jej treść odpowiada dobrze czytaniom dnia: Izajasz mówi o radości płynącej ze znalezienia się przy stole Pana (25, 6—10), a ewangelia opowiada o rozmnożeniu chleba (Mt 15, 29—37)⁶.

Powtórne przyjście Chrystusa, przyjście w chwale, jest następstwem pierwszego przyjścia, przyjścia w ludzkim ciele. W Adwencie Kościół raduje się z pierwszego przyjścia, albowiem ono zapowiada drugie. Wspomnienie liturgiczne przyjścia w ciele jest zarazem przygotowaniem na przyjście ostateczne, kiedy to wierzący otrzymają pełny udział w życiu wiecznym⁷.

Omówione wyżej kolekty mówią o powrocie Chrystusa na końcu dziejów, ale formy gramatyczne użyte w tekście nadają temu przyjściu także inny odcień. Mówiąc o przyjściu Chrystusa lub też o postawie wiernych modlitwy używają *participium praesens*: Chrystus „veniens”, „pulsans”; o wiernych zaś czytamy: „occurrentes, orationibus vigilantes, laudibus exultantes, festinantes, vigilantes”. Forma *participium* aktualizuje i uobecnia przyszłość, umieszcza ją w teraźniejszości. Przyjście eschatyczne Chrystusa staje się dla wierzących już obecne. Dla tego bowiem, kto żyje w wierze, Chrystus dnia ostatecznego jest Chrystusem przychodzącym zawsze.

2. Adwent — czas przygotowania do Bożego Narodzenia

Okres Adwentu przygotowuje wierzących do uroczystości Bożego Narodzenia, którą jedna z kolekt nazywa uroczystością Bożego Syna. W tym dniu obchodzić będziemy liturgiczne wspomnienie przyjścia Jezusa na świat, co stanie się dla nas pomocą: lekarstwem dla naszego obecnego, doczesnego

² Poniedziałek 1 tyg. Kolekta pochodzi z *Gelasianum* n. 1128. Zamiast wyrażenia negatywnego „non dormientes peccatis sed vigilantes” nowy Mszał wprowadził stwierdzenie pozytywne „orationibus vigilantes”.

³ Piątek 2 tyg. Kolekta pochodzi z *Gelasianum* n. 1136.

⁴ I niedziela. Kolekta wzięta z *Gelasianum* n. 1139.

⁵ II niedziela. Kolekta pochodzi z *Gelasianum* n. 1153.

⁶ Środa 1 tyg. Kolekta pochodzi z *Gelasianum* n. 1131.

⁷ 21 grudzień. Kolekta pochodzi z *Gelasianum* n. 1145.

życia i przygotowaniem do udziału w życiu wiecznym⁸. Pierwsze przyjście Chrystusa to temat dominujący w kolektach adwentowych: mówią one ogólnie o przyjściu Zbawiciela, wprowadzają nas w głębsze rozumienie i w kontemplację tajemnicy wcielenia, zatrzymują uwagę na narodzeniu Jezusa.

a. Przyjście w ciele Jednorodzonego Syna Bożego

Wyrażenie „przyjście Pana” (*adventus*), które powraca w kolektach oznacza zasadniczo przyjście Chrystusa na świat w momencie wcielenia bądź też w dniu Jego narodzenia. Kiedy jednak wnikamy głębiej w tekst modlitw odnosimy wrażenie, że „przyjście” Jezusa rozumiane jest w szerszym znaczeniu. Zaczyna się ono w momencie wcielenia, ukazuje się w pełni w noc narodzenia, ale realizuje się w głoszeniu Ewangelii, w mecie i w zmartwychwstaniu Zbawiciela: przyjście Pana obejmuje całe dzieło zbawienia przez Niego dokonane.

Przyjście Chrystusa jest najpierw wypełnieniem odwiecznej woli Bożej: Bóg widział człowieka pozostającego pod panowaniem grzechu i śmierci, i chce odkupić go przez przyjście swego Syna. Przyjście Jezusa ma charakter zbawczy. W Adwencie, w pokorze wyznajemy najpierw tajemnicę wcielenia — ona rozpoczyna zbawcze dzieło Jezusa i prosimy o udział w życiu naszego Zbawiciela, w Jego obecnej niebieskiej chwale. Odkupienie człowieka to doprowadzenie go do chwały zmartwychwstania⁹.

Przyjście Chrystusa sprawiło, że staliśmy się „nowym stworzeniem”. Tekst tej modlitwy¹⁰ nawiązuje do nauki św. Pawła: chrześcijanin umarł i zmartwychwstał z Chrystusem w sakramencie chrztu, stał się nowym stworzeniem w Chrystusie (por. 2 Kor 5, 17). Podejmując ten temat paschalny kolekta chce widzieć Adwent w perspektywie całego planu zbawienia, wiąże go z tajemnicą paschalną Chrystusa. Jesteśmy dziełem „Bożego miłosierdzia”, staliśmy się „nowym stworzeniem”, ale nadal grzech nam zagraża. Zanosimy błaganie, aby przyjście Pana, które będziemy świętować oczyściło nas od wszelkiej winy, dopiero wtedy staniemy się naprawdę „nowym stworzeniem”.

Przyjście Jezusa ukazało, że jesteśmy synami światłości (por. Ef 5, 8). Staniemy się nimi w pełni, jeśli w sercach naszych zajaśnieje „odblask Bożej chwały” tj. sam Chrystus (por. Hbr 1, 3) i rozproszy panujące w nich jeszcze ciemności grzechu¹¹.

Widząc przyjście Pana w ścisłej łączności z całym planem zbawienia, możemy mówić o Jego „zbawczym przyjściu”. Właśnie to „zbawcze przyjście” stanie się dla nas źródłem radości: ono dało zbawienie ludzkości — nam, których zasmuca świadomość własnych grzechów, niesie nadzieję powstania z nich¹².

Chrystus przyszedł, przyjście Jego wspominać będziemy w święta, ale Chrystus ciągle przychodzi do człowieka i zawsze jest obecny wśród swoich uczniów. Obecność przychodzącego Pana jest dla wierzących umocnieniem i pocieszeniem: ufni w Jego obecność zanoszą błaganie o pomoc w doświadczeniach życiowych i o uwolnienie od grzechu¹³.

Chrystus przyjdzie do nas w dzień Bożego Narodzenia, albowiem dzięki liturgicznemu wspomnieniu tajemnica Jego narodzenia uobecni się. Na tak

⁸ Środa 3 tyg. Kolekta z mszału poprzedniego, ze środy Dni Kwartalnych.

⁹ 22 grudnia. Kolekta wzięta z *Bergomense* n. 73.

¹⁰ Wtorek 3 tyg. Kolekta również z *Bergomense* n. 52.

¹¹ Sobota 2 tyg. Kolekta wzięta z *Rotulus* n. 1350.

¹² Czwartek 3 tyg. Kolekta z mszału poprzedniego, trzecia modlitwa z soboty Dni Kwartalnych. Mszał P a w ł a VI wprowadza przymiotnik „zbawcze” mówiąc o przyjściu Chrystusa.

¹³ Wtorek 1 tyg. Kolekta pochodzi z *Rotulus* n. 1334.

pojmowaną uroczystość wierni chcą się odpowiednio przygotować: pobudź, Boże, nasze serca do przygotowania dróg Jednorodzonemu Synowi Twojemu. Kolekta podejmuje biblijny temat przygotowania dróg Panu. Chrześcijanin przygotowując się na przyjście Pana nie stara się przeżywać stanu ducha ludzi Starego Testamentu, on naprawdę czeka Pana. Pan przyszedł, ale nasze ostateczne z Nim spotkanie jest ciągle przed nami. Przyjście, które będziemy przeżywać w święta, niesie oczyszczenie serca i umacnia w oddaniu się Bogu¹⁴. W tym czasie przygotowywania drogi Chrystusowi, oczekiwania pocieszającej obecności niebieskiego lekarza, trzeba nam prosić abyśmy nie ulegli znużeniu płynącemu z naszej ludzkiej słabości¹⁵.

Rozumiejąc czym jest w całej swej pełni przyjście Pana, wierni oczekują nadchodzących świąt z najwyższym pragnieniem serca, ale zarazem proszą, aby łaska Boża zawsze ich prowadziła i stale im towarzyszyła. Tylko z jej pomocą mogą przyjąć owoce zbawienia w życiu doczesnym i dojść do pełnego w nich udziału tj. do wiecznego życia¹⁶. Czas liturgicznego oczekiwania na przyjście Pana zamyka Kościół jakże wymownym wołaniem skierowanym wprost do Jezusa: Panie Jezu, przyjdź szybko i nie zwlekaj, albowiem radość z Twego przyjścia podniesie na duchu ufających Tobie¹⁷.

b. Tajemnica wcielenia

Wśród kolekt adwentowych znajdujemy takie, które mówią o przyjściu Pana nie tylko w sposób ogólny, ale rozważają tajemnicę wcielenia tzn. moment, w którym prawdziwy Syn Boga staje się prawdziwym człowiekiem w łonie Maryi Dziewicy.

Wcielenie Chrystusa zostało postanowione przez Boga, należy do planu zbawienia świata: Bóg, stwórca i odkupiciel człowieka chciał, aby Słowo przyjęło ciało w łonie Dziewicy. W oparciu o tę wizję tak szeroką i głęboką formułujemy prośbę: aby Chrystus, który przyjął naszą ludzką naturę, dał nam teraz udział w swoim życiu Boskim¹⁸. Treść kolekty harmonizuje z ewangelią dnia: w tym pierwszym dniu bezpośredniego przygotowania do świąt czytamy genealogię Chrystusa według Mateusza (1, 1—17). Bóg postanawiając narodzenie Jezusa w czasie, przygotowuje je na ziemi.

Wcielenie Chrystusa posiada charakter zbawczy: Bóg posłał swego Syna na świat, aby wybawić ludzkość z dawnej niewoli, tzn. z niewoli grzechu i śmierci. Świadomi tego zanosimy błaganie o nagrodę prawdziwej wolności, którą zostaniemy obdarowani w przyszłym świecie. Modlitwa przywołuje całą historię zbawienia: od powzięcia przez Boga planu zbawienia, przez wcielenie, aż do jego pełnej realizacji w wieczności. Żyjemy obecnie pomiędzy tymi dwoma terminami i oczekujemy z wiarą łaski Bożej: jest to ciągle przychodzenie do nas Pana, na które zwłaszcza w Adwencie mamy być uwrażliwieni¹⁹.

Wcielenie Chrystusa trzeba nam widzieć w jedności z misterium paschalnym Chrystusa. Przez zwiastowanie anioła poznaliśmy wcielenie Chrystusa: z pomocą łaski przez Jego mękę i krzyż mamy dojść do chwały zmartwych-

¹⁴ Czwartek 2 tyg. Jest to dawna kolekta II niedzieli Adwentu.

¹⁵ Środa 2 tyg. Kolekta wzięta z *Rotulus* n. 1337.

¹⁶ Piątek 3 tyg. Kolekta pochodzi z *Gelasianum* n. 1126.

¹⁷ 24 grudnia. Kolekta z mszału poprzedniego, druga modlitwa środy Dni Kwartalnych. Mszał Pawła VI dodaje imię Jezus w wezwaniu; przez co modlitwa nabiera większej ekspresji.

¹⁸ 17 grudnia. Kolekta pochodzi z *Rotulus* n. 1362.

¹⁹ Sobota 1 tyg. Kolekta pochodzi z *Rotulus* n. 1338.

²⁰ IV niedziela. Jest to dawna modlitwa po komunii z uroczystości Zwiastowania Pańskiego.

wstania. Pomiedzy wcieleniem, śmiercią i zmartwychwstaniem Zbawiciela istnieje ścisły związek: wcielenie jest pierwszym etapem naszego zbawienia i o tym należy pamiętać w ostatnią niedzielę Adwentu²⁰.

Maryja w tajemnicy zwiastowania — oto temat jednej z kolekt. Ona, Dziewica niepokalana, za zwiastowaniem anielskim przyjmuje Słowo odwieczne, stała się świątynią Bożą i została napełniona światłem Ducha św. Okazuje się posłuszna woli Bożej i stąd nasza prośba, abyśmy za Jej przykładem gotowi byli przyłgnąć do woli Boga²¹. Kolekta odpowiada swą treścią ewangelii dnia — opis zwiastowania (Łk 1, 26—38).

Przez narodzenie z Dziewicy, Bóg objawił światu Chrystusa, „odblask chwały swojej” (por. Hbr 1, 3). Wobec tak wielkiej tajemnicy wcielenia — bo myśl nasza rozważając narodzenie Chrystusa cofa się do momentu wcielenia — trzeba nam zachować niewzruszoną wiarę i sławić ją z pełnym miłości oddaniem²².

W tym czasie oczekiwania na narodzenie się Syna Bożego w ciele zanosimy błaganie do Niego, do Słowa, które przyjęło ciało w łonie Maryi Dziewicy i zamieszkało między nami²³, na obchód tej tajemnicy przygotowujemy się przez oczyszczenie serca²⁴.

c. Narodzenie Pana

Adwent jest czasem przygotowania do świąt i myśl o narodzeniu Chrystusa powraca w paru kolektach. Bóg widzi, że Jego lud z wiarą oczekuje świąt narodzenia Pańskiego i chce tę wielką tajemnicę zbawienia obchodzić z radością, przygotowawszy przedtem swoje serce. Narodzenie Pańskie widzi modlitwa w całości tajemnicy zbawienia: Chrystus rodzi się człowiekiem dla naszego zbawienia. Tym samym święto Bożego Narodzenia nie może być uważane za święto samo w sobie, ono jest skierowane ku tajemnicy paschalnej²⁵.

Narodzenie Pańskie jest nie tylko początkiem realizacji naszego zbawienia, ale jest ogłoszeniem zbawienia całemu światu. Stąd modlitwa mówi o radosnym oczekiwaniu na „chwalebne narodzenie” Pana. Zwykle tylko powtórne przyjście Pana jest nazywane przyjściem w chwale, zaś to pierwsze w Betlejem określane jest jako przyjście w uniżeniu²⁶.

Zbawienie przyniesione i ogłoszone całemu światu polega na uwolnieniu nas spod przyniatającego jarzma grzechów. Dokonuje się to przez „nowe” narodzenie Jednorodzonego Syna Bożego: On, zrodzony z Ojca przed wiekami, rodzi się jako człowiek — jest to „nowe” Jego narodzenie²⁷.

d. Wołanie do Boga

Trzy kolekty adwentowe ze względu na swą treść nie są ściśle związane z tym okresem liturgicznym: tylko pewne słowa i wyrażenia oraz umieszczenie ich w Adwencie nadaje im charakter odpowiadający temu czasowi oczekiwania. Są to dawne kolekty niedziel Adwentu obecnie przesunięte na dni feriałne. Jedno jest im wspólne gorące wołanie do Boga o pomoc w przecięzaniu grzechu.

²¹ 20 grudnia. Kolekta zaczerpnięta z *Rotulus* n. 1361.

²² 19 grudnia. Kolekta pochodzi z *Rotulus* n. 1333.

²³ 23 grudnia. Kolekta pochodzi z *Rotulus* n. 1355.

²⁴ Poniedziałek 2 tyg. Kolekta wzięta z *Rotulus* n. 1344.

²⁵ III niedziela. Kolekta pochodzi z *Rotulus* n. 1356.

²⁶ Wtorek 2 tyg. Kolekta z *Rotulus* n. 1345.

²⁷ 18 grudnia. Kolekta z mszału poprzedniego, druga modlitwa soboty Dni Kwartalnych.

Niech Bóg nakłoni swoje uszy ku naszemu wołaniu, a światłem Syna swego, który nas nawiedza, niech rozjaśni ciemności naszego serca. Tylko światło pochodzące od Boga może przewyciężyć ciemności grzechu²⁸.

Niech Bóg okaże swą potęgę i niech przybędzie, aby nas wyzwolić nie tylko od grzechu, ale i od niebezpieczeństw, które nam wskutek grzechów zagrażają. Jego opieka nas wyzwoli, a Jego moc nas zbawi²⁹.

Niech Bóg okaże swą potęgę i niech nas wspiera swoją wielką mocą: łaska Jego miłosierdzia niech przyspieszy zbawienie, które powstrzymują nasze grzechy³⁰.

Właśnie grzech, który jest ciemnością serca i jego konsekwencje są przeszkodami w dobrym przygotowaniu do obchodów narodzin naszego Zbawiciela, nie pozwalają nam żyć pełnią zbawienia. Oczyszczenie z grzechu, odejście od zła jest przygotowaniem na przyjęcie zbawienia.

Wnio ski

W wyniku naszych dotychczasowych rozważań dochodzimy do pewnych stwierdzeń końcowych. W świetle kolekt mszalnych Adwent posiada podwójny charakter, co odpowiada normom dotyczącym roku liturgicznego. Jest czasem oczekiwania na ostateczne przyjście Pana i ten temat jest czymś nowym w stosunku do kolekt mszału poprzedniego: odnajdujemy go w 5 kolektach na 29. Jak wynika z tego porównania, główny akcent położony jest w kolektach na przygotowanie do obchodów świąt Bożego Narodzenia wspominających pierwsze przyjście Chrystusa. Kolekty prowadzą nas do przemyślenia przyjścia Pana na świat, odkrycia jego znaczenia i konsekwencji dla nas. Kontemplują tajemnicę wcielenia i rozważają narodzenie Jezusa. Jest to wielkie ubogacenie treści teologicznej Adwentu w stosunku do mszału poprzedniego, którego kolekty były ubogie w treść i mało związane z przeżywanym czasem oczekiwania. Główny nacisk kładły na uwolnienie od grzechu i zła, a zbyt mało wprowadzały w przeżywaną tajemnicę Chrystusa. Zwraca naszą uwagę tematyka maryjna w kolektach, co jest również nowością w stosunku do mszału poprzedniego. Są to kolekty przewidziane na dni od 17 grudnia i ukazują Maryję w tajemnicy zwiastowania i wcielenia.

Analiza treści nowych kolekt adwentowych prowadzi do ważnego stwierdzenia. Przez dobór modlitw autorzy mszału chcieli ukazać zbawczy charakter przyjścia Chrystusa na świat, podkreślić wyraźnie zbawczy charakter tajemnicy wcielenia — poznaliśmy tajemnicę wcielenia, aby przez mękę i krzyż Chrystusa dojść do chwały zmartwychwstania, ukazać narodzenie Jezusa jako zapowiedź zbawienia świata. Tym samym czas Adwentu i obchód świąt Bożego Narodzenia, które w świadomości wiernych wydawały się być świętami samymi w sobie, zwykłym wspomnieniem narodzenia Chrystusa, zostały ukazane w odniesieniu do całego dzieła zbawczego Chrystusa, a zwłaszcza do Jego tajemnicy paschalnej. Chrystus dzieła odkupienia ludzi i doskonałego uwielbienia Boga dokonał głównie przez paschalne misterium swojej błogosławionej męki, zmartwychwstania i chwalebego wniebowstąpienia (por. KL 5). Dobrze się stało, że to przypomnienie soboru znalazło odbicie w modlitwach nowego mszału, a przez to z wolna przenikać będzie do świadomości wiernych. Wcielenie i narodzenie Chrystusa to początek naszego zbawienia, które dopełni się w tajemnicy paschalnej.

ks. Jan Miazek, Warszawa

²⁸ Poniedziałek 3 tyg. Dawna kolekta III niedzieli Adwentu.

²⁹ Piątek 1 tyg. Dawna kolekta I niedzieli Adwentu.

³⁰ Czwartek 1 tyg. Dawna kolekta IV niedzieli Adwentu.

2. Modlitwy nad darami czasu wielkanocnego

Sobór Watykański II zapowiadał w konstytucji o Liturgii świętej *Sacrosanctum Concilium*, że odnowienie liturgii m. in. ma „polegać na takim układzie tekstów i obrzędów, aby one jasniej wyrażały święte tajemnice, których są znakiem, i aby lud chrześcijański, o ile to możliwe, łatwo mógł je zrozumieć i uczestniczyć w nich w sposób pełny, czynny i społeczny”¹. Zgodnie z życzeniami soboru, rewizja tekstów Mszału Rzymskiego została dokonana przez „Consilium” obejmujące ekspertów i duszpasterzy całego świata. Praca ta — pod auspicjami Pawła VI — trwała prawie siedem lat²; jej rezultatem było opublikowanie, na wiosnę 1970 roku, nowego Mszału Rzymskiego, całkowicie odnowionego i ubogaconego o nowe teksty³. Nowy Mszał, którym Kościół obrządku rzymskiego posługuje się od 1970 roku przy sprawowaniu Mszy św., jest dowodem troski Kościoła, jego wiary i niezmiennej miłości względem najwyższej tajemnicy eucharystycznej⁴.

W odnowieniu Mszału Rzymskiego „specjalny nacisk położono na oracje”. Nie tylko zwiększono ich liczbę, by odpowiadały współczesnym potrzebom, lecz także starożytnym oracjom przywrócono tekst pierwotny⁵. Mszał Pawła VI został skomponowany w ten sposób, by wszystkie „bogactwa tak nauki, jak i pobożności nie tylko nie leżały w cieniu archiwum, lecz przeciwnie, aby wydobyte na światło dzienne, oświecały i karmiły umysły oraz serca chrześcijan”⁶. Dlatego też nowy Mszał, bogactwem i różnorodnością swoich tekstów, ukazuje się nam jako księga, którą należy coraz głębiej poznawać, studiując jej teksty⁷.

¹ Konstytucja o Liturgii Świętej (= KL), 21.

² A. Dumas, *Le orazioni del Messale. Criteri di scelta e di composizione*, Rivista Liturgica (= RL) 58(1971) 92; A. Tabera, *Il nuovo Messale*, w: *Il nuovo Messale. Atti della XXII Settimana Liturgica Nazionale*, Padova 1972, 15. Zaznaczmy, że nowy Mszał nie jest dziełem wąskiej grupy uczonych z Rzymu, ale owocem udziału ekspertów z całego świata. To zresztą postulowała KL 25: „Należy jak najrychlej zbadać i poprawić księgi liturgiczne przy pomocy znawców i z uwzględnieniem wypowiedzi biskupów z różnych stron świata”.

³ Kongregacja Kultu Bożego, dekretem z dnia 26 marca 1970 roku, opublikowała — czterysta lat po ukazaniu się Mszału Piusa V (1570) — typiczne wydanie Mszału Rzymskiego: *Missale Romanum ex Decreto sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani II instauratum, auctoritate Pauli PP VI promulgatum*, Editio typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1970 (=MR). (Przy cytowaniu tekstów modlitw, podajemy numer oznaczający stronę w wydaniu typicznym Mszału Pawła VI z 1970 r.) Paweł VI konstytucją apostolską *Missale Romanum* z dnia 3 kwietnia 1969 roku promulgował nowy układ obrzędów Mszy św. oraz zatwierdził teksty nowego Mszału Rzymskiego.

⁴ *Wprowadzenie ogólne do Mszału Rzymskiego* (= WOMRz), Wstęp, 1. Tłum. polskie w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne* (= PPK), zebrał i przetłumaczył ks. Edward Sztafrowski, Warszawa 1975, t. VI, z. 2, 185—186.

⁵ Paweł VI, konstytucja apostolska *Missale Romanum*, MR 15 (tłum. pol. w: PPK t. II, z. 3, 16).

⁶ *Tamże*, 13 (tłum. pol.: *tamże*, 11).

⁷ Kard. Villot w liście skierowanym do przewodniczącego włoskiej Akcji Liturgicznej, z okazji XXII Krajowego Tygodnia Liturgicznego, pisał: „Jego Świętobliwość poleca z gorącym naleganiem, by kapłani poznawali Mszał, by go studiowali, by medytowali Mszał...” (*Lettera del Card. Villot*, w: *Il nuovo Messale*, dz. cyt., 8).

Odpowiadając na pragnienie Kościoła, by były studiowane teksty nowego Mszału, chcemy przedstawić nowe formularze modlitw *super oblata* czasu wielkanocnego, zawarte w Mszału Rzymskim Pawła VI, uwzględniając ich tło biblijne oraz naukę Soboru Watykańskiego II.

Modlitwa *super oblata* — podkreślamy to na początku — jest modlitwą kończącą przygotowanie darów, a zarazem stanowiącą wprowadzenie do modlitwy eucharystycznej, która zaraz następuje⁸. Odnośnie nazwy tej oracji, trzeba stwierdzić, że Mszał obecny nie używa więcej terminu „sekreta”, lecz *super oblata* („nad darami”), co właściwie ukazuje związek tej modlitwy z darami, składanymi w czasie sprawowania Eucharystii. Modlitwa nad darami *super oblata*, należy do „modlitw przewodniczenia” (*orationes praesidentiales*); jest kierowana do Boga, w imieniu całego ludu świętego i wszystkich zgromadzonych, przez kapłana, który zastępując Chrystusa, przewodniczy zgromadzeniu⁹. W reformie posoborowej Mszału Rzymskiego zatroszczono się, by każdy z tekstów „modlitw przewodniczenia” odpowiadał właściwej mu funkcji: „kolekta” wyraża charakter sprawowanej liturgii i słowami kapłana kieruje błaganie do Boga Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym¹⁰; modlitwa nad darami stanowi zakończenie przygotowania darów ofiarnych i zarazem wprowadzenie do modlitwy eucharystycznej¹¹; w modlitwie zaś po Komunii kapłan prosi o owoce sprawowanej tajemnicy¹².

Modlitwa nad darami skoncentrowana na akcji „offertorialnej” ukazuje jednocześnie związek przygotowanych darów i ofiary z rokiem liturgicznym. W niniejszym studium, ograniczając naszą uwagę tylko do modlitw *super oblata*, chcemy dokonać lektury jednego z rozdziałów nowego Mszału¹³. Jest to niezbędne uzupełnienie całości tematyki tego okresu roku liturgicznego.

Analizę tekstów *super oblata* przedstawimy w trzech oddzielnych punktach, poświęcając najpierw uwagę uroczystościom, następnie niedzielom i w końcu wielkanocnym dniom ferialnym.

I. Uroczystości

1. Pascha — Wielkanoc

Czas wielkanocy czyli pięćdziesiąt dni, jakie upływają od Wielkanocy do niedzieli Zesłania Ducha św., są obchodzone w radości i weselu jako jeden dzień świąteczny, jako „wielka niedziela”¹⁴. Nawiązują do tego modlitwy nad darami, które podkreślają znaczenie sprawowanej Eucharystii w tym czasie roku liturgicznego.

Modlitwa *super oblata* Wigilii Wielkanocnej w sposób wyraźny pozostaje w związku z radosnym rozpoczęciem uroczystości paschalnych. Błaga się o przyjęcie modlitw i ofiary, które mocą tajemnicy paschalnej posłużą do

⁸ WOMRz 53 (tłum. pol., w: PPK t. VI, z. 2, 231).

⁹ *Tamże* 10 (tłum. pol., jak wyżej, 207).

¹⁰ *Tamże*, 32 (tłum. pol., jak wyżej, 219).

¹¹ *Tamże*, 53 (tłum. pol., jak wyżej, 231).

¹² *Tamże*, 56k (tłum. pol., jak wyżej, 238).

¹³ Twierdząc to, nie chcemy być źle zrozumiani. Modlitwy nad darami i po Komunii w sposób szczególny odnoszą się do celebracji eucharystycznej, podczas gdy tylko „kolekta” w sposób właściwy wyraża tematykę określonego czasu roku liturgicznego. Ponadto jest oczywiste, że tematyka czasu wielkanocnego w sposób pełny wyraża się w całości tekstów eukologicznych i biblijnych użytych w formularzach mszalnych tego okresu.

¹⁴ *Normae universales de anno liturgico et de calendario*, nr 22 (tłum. pol.: *Przepisy ogólne dotyczące roku liturgicznego i kalendarza*, w: PPK t. II, z. 3, 270).

osiągnięcia życia wiecznego¹⁵. Tajemnica paschalna rozważana w życiu Chrystusa, jest tym wydarzeniem, w którym „wcielony Syn Boży stawszy się posłuszny aż do śmierci krzyżowej, w zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu tak został wywyższony, aby On sam udzielał życia Bożego światu, przez które ludzie obumarli dla grzechu i upodobnieni do Chrystusa żyliby już nie dla siebie, ale dla tego, który za nich umarł i zmartwychwstał¹⁶”.

Ofiara Mszy św. i modlitwy liturgiczne otrzymują swoją skuteczność na mocy tajemnicy paschalnej Chrystusa. Potwierdzenie tej prawdy znajdujemy w *Konstytucji o Liturgii św.* Soboru Watykańskiego II, która stwierdza, że „liturgia sakramentów i sakramentaliów ma moc uświęcającą przez łaskę, wypływającą z paschalnego misterium Męki, śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, z którego czerpią swoją moc wszystkie sakramenty i sakramentalia¹⁷”. Modlitwa nad darami Niedzieli Zmartwychwstania¹⁸ wskazuje na jeden z bardzo ważnych skutków ofiary eucharystycznej składanej „w radości wielkanocnej”: Kościół w przedziwny sposób „odradza się i żywi” — „Ecclesia tua mirabiliter renascitur et nutritur¹⁹”. Ofiara Mszy św. sprawia zatem, że Kościół „rodzi się” do życia w łasce, ponieważ zmartwychwstanie Chrystusa jest naszym zmartwychwstaniem i takim staje się przez ofiarę eucharystyczną.

2. Wniebowstąpienie

Czterdziestego dnia po uroczystości Paschy obchodzi się Wniebowstąpienie. Nowa modlitwa *super oblata* tej uroczystości²⁰, podkreśla szczególny charakter ofiary Syna Bożego; mocą tego świętego obrzędu, tej „świętej wymiany” („his commerciis sacrosanctis”) zmartwychwstajemy do życia z Chrystusem. W ofierze eucharystycznej szczególnego znaczenia nabiera tajemnica tryumfu Chrystusa, Boga-człowieka, który wstąpił do nieba i został uwielbiony przez Ojca. Tę tajemnicę, chociaż nie rozłączną od innych, wspominamy we Mszy św., bo ona jest także dziś, dla nas zbawieniem.

3. Zesłanie Ducha Świętego

W reformie posoborowej Mszału Rzymskiego, dokonano istotnych zmian w tekstach uroczystości Zesłania Ducha Św. Na miejsce wyrażen mówiących dość ogólnie o Duchu Św. (Mszał poprzedni) dano nowe teksty, lepiej ukazujące znaczenie i rolę Ducha Św.²¹ *Super oblata* Mszy wigilijnej²² uwypukla

¹⁵ MR 287.

¹⁶ Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o należytych wykonywaniu Konstytucji o Liturgii św.*, nr 6 (tłum. pol., w: PPK, z. 2, Warszawa 1969, 171—172).

¹⁷ KL 61.

¹⁸ MR 291 (Msza św. w ciągu dnia).

¹⁹ Tekst obecny tej oracji odpowiada tekstowi *Sakramentarza Gelazjańskiego* (nr 470) i jest powrotem do autentycznego tekstu, zmienionego w Mszału Piusa V. Mszał poprzedni miał wersję: „Ecclesia mirabiliter et pascitur et nutritur”; obecnie: „Ecclesia tua mirabiliter renascitur et nutritur”. Uniknięto w ten sposób zbędnego powtórzenia dwóch podobnych słów „pascitur—nutritur”, wzbogacając treść oracji wyrażeniem „renascitur”. Eucharystia jest zatem ofiarą, w której Kościół rodzi się na nowo i z której się żywi.

²⁰ Oto tekst łaciński tej oracji: „Sacrificium, Domine, pro Filii tui supplices venerabili nunc ascensione deferimus: praesta, quaesumus, ut his commerciis sacrosanctis ad caelestia consurgamus. Per Christum”. Tekst ten pochodzi z *Sakramentarza Gelazjańskiego*, nr 574.

²¹ Tekst modlitwy „super oblata” przeznaczony na Mszę wigilijną Zesłania Ducha Św. został wzięty z *Sakramentarza Veroneńskiego* (Leoniański)

jeden z ważniejszych wymiarów działania Ducha Św. w Kościele: świadectwo miłości. Duch Św. błogosławi złożone dary („*Spiritus tui benedictione perfunde*”), a poprzez to działanie Ducha Kościół otrzymuje miłość, przez którą na cały świat promieniuje prawda zbawczych tajemnic.

Powyższa modlitwa ukazuje dobrze charakter epiklezy eucharystycznej, czyli wezwania skierowanego do Boga, aby mocą Ducha Św., uświęcił złożone dary i przemienił je w Ciało i Krew Chrystusa, które przyniosą zbawcze skutki tym wszystkim, którzy wezmą udział w Komunii świętej²³. Duch Św. jest zatem w ofierze eucharystycznej „Tym, w obecności którego akcja eucharystyczna dopełnia się”, „*hic et nunc*”²⁴. Wiarę modlącego się Kościoła (wyrażoną w tej oracji) suponuje już św. Paweł, potwierdzając w liście do Rzymian: „... ut sim minister Christi Jesu in gentibus: sanctificans Evangelium Dei, ut fiat oblatio gentium accepta, et sanctificata in Spiritu Sancto” (Rz 15, 16). Podobne świadectwo znajdujemy w *Tradycji Apostolskiej* św. Hipolita: „Et petimus, ut mittas Spiritum tuum sanctum in oblationem sanctae Ecclesiae”²⁵. Działanie Ducha Św. w sprawowanej Eucharystii, podkreśla również liturgia *Konstytucji Apostolskich* na początku IV wieku: „... Et oramus te, uti benigne respicias haec dona in conspectu tuo proposita... et ut mittas Spiritum Sanctum tuum super hoc sacrificium, testem passionum Domini Jesu, ut exhibeat hunc panem corpus Christi tui et hunc calicem sanguinem Christi tui”²⁶. Nowe modlitwy eucharystyczne wprowadzone do liturgii rzymskiej po Soborze Watykańskim II²⁷, zawierają podwójną formułę wezwania Ducha Św., przez i po konsekracji. Inne z działań Ducha Św. uwidacznia *super oblata* mszy w dzień Zesłania Ducha Św. Duch Święty, obiecany przez Chrystusa, objawia pełnię tajemnicy ofiary eucharystycznej i umożliwiało poznanie całej prawdy²⁸. Jest to idea głęboko biblijna; łatwo zauważyć odniesienie przede wszystkim do tekstów św. Jana Ewangelisty²⁹. Duch Św., wysłany przez Ojca, doprowadza do pełni dzieła Chrystusa: umożliwia głębsze wniknięcie w tajemnicę Eucharystii i prowadzi do pełni prawdy.

II. Niedziele wielkanocne

Modlitwa *super oblata* oraz *post Cimmunionem* odnoszą się w zasadzie do momentu rytualnego sprawowanej Eucharystii, niemniej jednak zawierają całe bogactwo teologii czasu wielkanocnego. Jednym z bardzo charakterystycznych jest temat radości paschalnej Kościoła, sprawującego ofiarę eucharystyczną: „*Suscipe munera, Domine, quaesumus, exsultantis Ecclesiae...*”³⁰. Motywem tak wielkiej radości („*causam tanti gaudii*”) jest

nr 1262 b; tekst zaś z Mszy „w dzień” Zesłania Ducha Św. pochodzi z liturgii ambrożyjskiej — *Sakr. Bergomeński* nr 772.

²² MR 311.

²³ A. G. Martimort, *La Chiesa in preghiera. Introduzione alla Liturgia*, Roma 1966, 17; J. A. Jungmann, *Missarum sollemnia* (= MS), t. II, 148—151; M. Righetti, *Storia liturgica. La Messa*, t. III, 386.

²⁴ C. Vagaggini, *Il senso teologico della Liturgia. Saggio di Liturgia teologica generale*, Roma⁴ 1965, 183.

²⁵ *Præ eucharistica in „Traditione apostolica”*, w: A. Hägggi — J. Pahl, *Præ Eucharistica. Textus e variis liturgiis antiquioribus selecti*, (= HPPE), Fribourg/Suisse 1968, 81.

²⁶ *Constitutiones Apostolorum VIII*, 12, 39, w: HPPE 93.

²⁷ Opublikowane dekretem Kongregacji Obrzędów, dnia 23 V 1968 i używane od 15 VIII 1968. Por. *Præces eucharisticae et Praefationes, Notitiae* (= NOT) 4(1968) 156—179.

²⁸ MR 313.

²⁹ J 14, 26; 16, 13.

³⁰ MR 300: III niedziela Wielkanocy.

Pascha naszego Pana, która jest też Paschą Kościoła, a w nas Pascha — przejście ze śmierci grzechu i zmartwychwstanie do życia Bożego³¹. Radosne uczestnictwo w tajemnicy paschalnej, płynie z faktu działania łaski odkupienia, która zapewnia nam radość wiekuiącą. Taką myśl akcentuje bardzo wyraźnie modlitwa nad darami IV niedzieli Wielkanocy: „Concede, quaesumus, Domine, semper nos per haec mysteria paschalia gratulari, ut continua nostrae reparationis operatio perpetuae nobis fiat causa laetitiae”³². Słowo *mysteria* z przymiotnikiem *paschalia* może odnosić się do wszystkich celebracji paschalnych, które mają miejsce w tych tygodniach 50-dniowego czasu wielkanocnego. Zaimek wskazujący: *haec* — „te” zdaje się jednak wskazywać na tajemnicę eucharystyczną, która się dokonuje i która jest „paschalną”, ponieważ przynosi Bożą skuteczność Paschy naszego Pana Jezusa Chrystusa.

Uzasadnione jest zatem stwierdzenie, że modlitwa *super oblata* przez nas rozważana, podkreśla ważność Mszy św., która jest sakramentalnym uobecnieniem Paschy Pana, którą zostaliśmy odkupieni. Eucharystia uobecnia dla nas owoce Męki, Śmierci i Zmartwychwstania Chrystusa, oraz zapewnia ich ciągłość w czasie i przestrzeni.

Czas wielkanocy — uczą modlitwy nad darami — jest potwierdzeniem naszego wezwania do wiary, która na chrzcie św. zrodziła nas do życia wiecznego. Dlatego też Bóg łaską ofiary eucharystycznej udzieli nam szczęśliwości wiecznej. Poprzez chrzest i wiarę rodzimy się na nowo i jesteśmy odnawiani³³.

Jednym z innych, ważnych tematów czasu wielkanocnego jest problem podkreślony w modlitwie *super oblata* V niedzieli Wielkanocy³⁴: poznanie Bożej prawdy domaga się dostosowania do niej swego postępowania („sicut tuam cognovimus veritatem, sic eam dignis moribus assequamur”). Pascha nie może więc być obecna tylko w momencie jej sprawowania, ale powinna trwać w naszym życiu, postępowaniu.

Tajemnica paschalna powinna być przeżywana szczególnie poprzez godne uczestnictwo w Eucharystii³⁵, która daje nam udział w Boskiej naturze³⁶ i umożliwia dojście do chwały niebieskiej³⁷.

Z przedstawionych powyżej tematów, wynika bardzo wyraźnie, że także modlitwy nad darami (*super oblata*), dają nam bogatą w treść i wymowną katechezę czasu wielkanocnego.

III. Wielkanocne dni ferialne

W tym punkcie naszych rozważań chcemy zwrócić uwagę na wzbogacenie w nowe treści teologiczne (w porównaniu z Mszalem poprzednim) modlitwy nad darami przeznaczone na dni ferialne Wielkanocy. Będziemy dokonywać analizy trzymając się podziału dokonanego w Mszale Pawła VI: najpierw oktawa Paschy, a następnie pozostałe tygodnie.

1. Oktawa Wielkanocy

Pierwsze osiem dni czasu paschalnego stanowią oktawę Paschy i są obchodzone jako „uroczystości Pańskie”. Tradycyjnie już pierwszy tydzień „Pięc-

³¹ Por. KL 5, 6.

³² MR 302; IV niedziela Wielkanocy.

³³ MR 299; II niedziela Wielkanocy.

³⁴ MR 303; V niedziela Wielkanocy.

³⁵ MR 304 i 308; VI i VII niedziela Wielkanocy.

³⁶ MR 303; V niedziela Wielkanocy.

³⁷ MR 308; VII niedziela Wielkanocy.

dziesiątnicy wielkanocnej” w sposób szczególny zaznaczony jest tematyką „chrzcielna”³⁸. W reformie Mszału Pawła VI uwzględniono ten aspekt, nie pomijając jednocześnie innych, które stanowią o bogactwie sprawowanej tajemnicy.

Tematyka chrzcielna wyraźnie ukazuje się w *super oblata* poniedziałku oktawy Paschy, która ma tekst modlitwy prawie identyczny z tekstem II niedzieli Wielkanocy³⁹; osiągnięcie szczęśliwości wiecznej uzależnione jest od wiary i odrodzenia przez chrzest: „*confessione tui nominis et baptismate renovati, sempiternam beatitudinem consequantur*”. Znaczenie Eucharystii podkreśla modlitwa nad darami czwartku oktawy paschalnej: ofiara eucharystyczna jest składana za „nowo narodzonych”, ochrzczonych: „*hostias... pro renatis gratanter deferimus*”⁴⁰.

Nie brak w modlitwach *super oblata* oktawy wielkanocnej tekstów nawiązujących wprost do sprawowanej tajemnicy paschalnej. Bogactwo Paschy jest oczywiście widziane w perspektywie stosunku: Pascha — celebrowana eucharystyczna. Sprawować Paschę oznacza zatem „z pomocą Bożą zachować dary wielkanocne i osiągnąć dary wieczne”⁴¹.

Inny nieco sposób komentowania bogactwa misterium paschalnego obserwujemy w *super oblata* piątku Oktawy paschalnej⁴²; tekst nowej modlitwy wzięty został z *Sakramentarza Bergomeńskiego*⁴³: „*Perfice, Domine, benignus in nobis paschaliun munerum votiva commercia, ut a terrenis affectibus ad caeleste desiderium transferamur*”. Teologia tajemnicy paschalnej została tu dokładnie odczytana: misterium paschalne uobecniane w sprawowanej liturgii eucharystycznej powinno znaleźć swój praktyczny wyraz w życiu. Temu tematowi wiele miejsca poświęca instrukcja Kongregacji Obrzędów, *O należytych wykonywaniu Konstytucji o Liturgii*. Czytamy tam m. in.: „Moc... działalności duszpasterskiej ześrodkowanej wokół liturgii w tym się zawiera, aby Tajemnica paschalna wyraziła się w życiu. W niej to wcielony Syn Boży, stawszy się posłuszny aż do śmierci krzyżowej, w zmartwychwstaniu i wniebowstąpieniu tak został wywyższony, aby On sam udzielał życia Bożego światu, przez które ludzie obumarli dla grzechu i upodobnieni do Chrystusa żyliby już nie dla siebie, ale dla tego, który za nich umarł i zmartwychwstał”⁴⁴.

Ważność ofiary Mszy świętej, która jest odnowieniem sakramentalnym Paschy Chrystusa, uwypukla modlitwa nad darami soboty oktawy Wielkanocy. Dzięki sprawowanej Eucharystii, otrzymujemy owoce męki, śmierci i zmartwychwstania naszego Pana, i mamy zapewnioną ich ciągłość w czasie i przestrzeni⁴⁵.

³⁸ F. Brovelli, *Le orazioni del tempo pasquale*, RL 62(1975) 199.

³⁹ MR 293 i 299.

⁴⁰ Tekst tej modlitwy uległ pewnej modyfikacji w porównaniu do tekstu Mszału poprzedniego. Wyrażenie „*pro renatorum expiatione peccati*” (wzięte z sakramentarzy i Mszału Piusa V) zostało poprawione na: „*pro renatis gratanter deferimus*”, ponieważ — wydaje się — nie wyrażało zadowalająco prawdy teologicznej; mówiło się o ofierze składanej jako wynagrodzenie za grzechy nowo ochrzczonych jak gdyby chrzest nie oczyścił ich całkowicie z grzechów (A. Dumas, *Le orazioni del Messale*, dz. cyt., 92—102).

⁴¹ Tak w modlitwie *super oblata* z wtorku Oktawy Paschy: MR 294.

⁴² MR 295; *super oblata* środy Oktawy Paschy.

⁴³ MR 297.

⁴⁴ Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o należytych...*, dz. cyt., art. 6 (tłum. pol. w: PPK, z. 2, Warszawa 1969, 171—172).

⁴⁵ MR 298. Ta sama modlitwa *super oblata* jest powtórzona w IV niedzieli Wielkanocy oraz we wtorek po II, IV i VI niedzieli Wielkanocy (por. MR 302 i 317). Por. również nasze uwagi odnośnie tej modlitwy.

2. Pozostałe tygodnie

W nowym Mszału Pawła VI oprócz oktawy Paschy również dni pozostałych tygodni wielkanocnych otrzymały własne formularze mszalne. Zostało to dokonane w sposób następujący: VII tydzień Wielkanocy otrzymał na każdy dzień osobny formularz; pozostałe formularze ferii zgrupowano w dwu grupach: pierwsza grupa — formularze dla ferii II, IV i VI tygodnia wielkanocnego; druga grupa — dla ferii III i V tygodnia Wielkanocy. Ze względu na ograniczone ramy tej analizy postaramy się w syntezie ukazać tematy najważniejsze.

A. Z m a r t w y c h w s t a n i e C h r y s t u s a. Modlitwy nad darami ferii wielkanocnych ukazują chwałę Zmartwychwstałego Pana jako powód radości Kościoła; uobecnienie tego wydarzenia w Liturgii niesie zbawienie wieczne: „Concede, quaesumus, Domine, semper nos per haec mysteria paschalia gratulari, ut continua nostrae reparationis operatio perpetuae nobis fiat causa laetitiae”⁴⁶.

B. T a j e m n i c a p a s c h a l n a i ż y c i e. Poznanie Bożej prawdy powinno być potwierdzone codziennym życiem, godnym postępowaniem: „sicut tuam cognovimus veritatem, sic eam dignis moribus assequamur”⁴⁷.

C. D u c h Ś w i ę t y. W sposób szczególny dni ostatniego tygodnia (między Wniebowstąpieniem i Zesłaniem Ducha Św.) wielkanocnego, zaznaczając wyraźnie rolę Ducha Św. w Kościele, w sprawowanej liturgii. Duch Święty jest tym, który oczyszcza nasze serca, aby ofiary, które składamy, były w pełni miłe Bogu⁴⁸. Duch Święty przygotowuje nas do godnego sprawowania świętych tajemnic, ponieważ On sam jest „odpuszczeniem wszystkich grzechów”⁴⁹. Zawarta jest tu myśl biblijna wyrażona przez Chrystusa w Ewangelii św. Jana: „Po tych słowach (Jezus) tchnął na nich i powiedział im: Weźmijcie Ducha Św. Którym odpuscicie grzechy, są im odpuszczone, a którym zatrzymacie, są im zatrzymane” (J 20, 22—3). „Dar Ducha Św. jest tu szczególnie przypisany udzielonej Kościołowi władzy kontynuowania wykonania Chrystusowej władzy sądenia w materii grzechu”⁵⁰.

Z przedstawionej (w syntezie) analizy modlitw nad darami (*super oblata*) czasu wielkanocnego nowego Mszału Rzymskiego widać bogactwo teologii tego czasu roku liturgicznego. I choć *super oblata* koncentruje swoją uwagę na akcji „offertorialnej”, przygotowania darów, niemniej jednak ukazuje ścisły związek przygotowanych darów i ofiary z przeżywaną tajemnicą paschalną. Również w modlitwie nad darami obserwujemy potwierdzenie kryterium reformy całego czasu wielkanocnego wyrażone w *Przepisach ogólnych dotyczących roku liturgicznego i kalendarza*: „Pięćdziesiąt dni, jakie upływają od Wielkanocy do niedzieli Zesłania Ducha Św., winny być obcho-

⁴⁶ MR 317: *super oblata* wtorku po niedzieli II, IV i VI Wielkanocy. Por. też modlitwa nad darami z poniedziałku po niedzieli II, IV i VI Paschy, oraz ze środy i piątku, a także modlitwa *super oblata* z wtorku, środy i soboty po III i V niedzieli Wielkanocy. MR 318: *super oblata* ze środy po II, IV i VI niedzieli Paschy.

⁴⁷ Zob. też MR 329: modlitwa nad darami z czwartku po III i V niedzieli Wielkanocy.

⁴⁸ MR 337: piątek po VII niedzieli Wielkanocy.

⁴⁹ Modlitwa nad darami soboty VII tygodnia Wielkanocy.

⁵⁰ B. V a w t e r, *Il Vangelo secondo Giovanni*, w: *Grande Commento Biblico*, Brescia² 1974, 1434. B. V a w t e r twierdzi dalej, że „tradycja katolicka słusznie rozpoznaje w tym akcie (przyczynę) źródło sakramentu pokuty, chociaż z innej strony jest prawdą, że władza Kościoła nad grzechem jest wykonywana także w sakramencie chrztu św. i w głoszeniu zbawczego słowa” (*tamże*, 1434).

dzony w radości i weselu, jako jeden dzień świąteczny, owszem jako wielka niedziela”⁵¹.

ks. Jan Janicki, Kielce

3. Liturgia konklawe

Wydane przez P a w ł a VI *Ordo sacrorum rituum Conclavis* zawiera dwie innowacje. Najpierw codzienna koncelebra kardynałów. Aż do konklawe, na którym wybrano P i u s a XI (r. 1922) wszyscy kardynałowie uczestniczyli w jednej Mszy świętej, w czasie której przyjmowali Komunię św. P i u s XI zobowiązał na przyszłość kardynałów do odprawiania prywatnie Mszy świętej przed uczestnictwem w uroczystej Mszy św. śpiewanej. Jednak w następnych konklawe, na których wybrano P i u s a XII, J a n a XXIII, P a w ł a VI, jedynie kilku kardynałów zachowało stary zwyczaj przyjmując Komunię świętą w czasie uroczystej Mszy św. śpiewanej. Obecnie kolegium kardynalskie na nowo jednoczy wspólne sprawowanie Eucharystycznej Ofiary.

Druga nowość zawiera się we wzbogaceniu formularzy Mszy świętej. Do czasu wydania *Ordo...* po mszy *Pro eligendo Pontifice* celebrowanej uroczyście przed rozpoczęciem konklawe, powtarzano każdego dnia mszę o Duchu Św. *Ordo...* przewidując dłuższe konklawe od tego, na którym wybrano J a n a P a w ł a I, proponuje oprócz mszy *Pro eligendo...* celebrowanej w bazylice watykańskiej, jeszcze sześć formularzy dla mszy codziennych w Kaplicy Sykstyńskiej; trzy msze wotywnie *De Spiritu Sancto*, oraz trzy msze *Pro Ecclesia*, z trzema czytaniem każda.

Konstytucja P a w ł a VI czyni łagodną aluzję co do sposobu przekazywania pierwszej wiadomości o dokonanym wyborze papieża, tj. dymu białego czy czarnego. Sugeruje natomiast, że odgłos dzwonu św. Piotra wypełni tę funkcję z większą godnością i pewnością.

Także formuła „Annuntio vobis gaudium magnum” osiągnęła obecny stopień wyrazu po wyborze I n n o c e n t e g o VIII (r. 1484). W XI w. nie chodziło jedynie o ogłoszenie imienia wybranego papieża, lecz zawierało prośbę skierowaną do zebranych o placu wiernych o potwierdzenie wyboru. Kardynał diakon stawiał pytanie: „Placente?”, a lud odpowiadał radosnym okrzykiem „Placet”. Dzisiaj spontaniczne oklaski zajmują miejsce odpowiedzi.

Na podstawie „La Maison Dieu”
ks. Janusz Jancarz TChr., Poznań

II. WSPÓLNOTA LITURGICZNA

1. Fractio panis

Konferencja Episkopatu Anglii i Walii zabrała głos w sprawie rozprzestrzeniania się praktyki łamania chleba podczas wypowiedzania słów konsekracji. „Nie ma wątpliwości, stwierdza dokument, że jest to niewłaściwa praktyka niezgodna nie tylko z obowiązującymi przepisami, ale także z tradycją chrześcijańską”.

Sięgając do tradycji dostrzegamy cztery zasadnicze elementy w liturgii eucharystycznej:

1. **Przynoszenie darów.** Podczas przygotowania darów przynosimy na ołtarz chleb, wino, wodę, czyli te elementy, „które Chrystus wziął w swoje ręce” (*Ogólny wstęp do Mszału Rzymskiego* 48, 1). Jak Chrystus brał chleb i kielich, tak kapłan bierze podczas przygotowania darów chleb, wino i wodę od wiernych, składa na ołtarzu dla sprawowania Ofiary Eucharystycznej.

⁵¹ Tłum. pol., w: PPK t. II, z. 3, nr 22, 270.

2. **Błogosławieństwo.** W czasie Modlitwy Eucharystycznej składa się Bogu dziękczynienie za całe dzieło zbawienia, a dary stają się Ciałem i Krwią Chrystusa (*Ogólny wstęp* 48, 2). Jak Jezus dziękował i modlił się nad chlebem i nad kielichem, tak kapłan wygłasza dziękczynienie Bogu Ojcu. Cała Modlitwa Eucharystyczna zaczyna się prefacją, a kończąca „Amen”, odpowiada tej drugiej akcji Chrystusa — błogosławieństwu.

3. **Łamanie.** Gest łamania chleba dał w epoce apostołskiej nazwę Eucharystii (*Ogólny wstęp* 28, 3). Podobnie jak poprzednie akcje, tak i ta posiada swoje miejsce w Eucharystii. Obrzędy rytu komunijnego pozwalają odczytać jej znaczenie. Po Modlitwie Pańskiej i embolizmie, sprawuje się ryt pokoju. Wszystkie trzy elementy tego rytu: modlitwa o pokój i jedność, zyczenie sobie pokoju i przekazanie znaku pokoju, wyrażają fakt, że jesteśmy objęci tym pokojem. Łamanie chleba winno odbyć się w ciszy, gdy zakończyło się przekazywanie pokoju i oczy zgromadzonych zwrócone są na celebransę. Zwłaszcza w koncelebracji gest łamania pokazuje wyraziście, że Eucharystia jest znakiem miłości, ponieważ jeden chleb dzieli się między wielu braci.

4. **Rozdzielanie.** Przez łamanie jednego chleba pokazuje się jedność wiernych, a w Komunii św. wierni otrzymują Ciało i Krew Pana w taki sposób jak apostołowie, czyli z rąk samego Chrystusa (*Ogólny wstęp* 48, 3). Jak Chrystus sam siebie dawał swoim uczniom, by byli jedno w Nim, tak kapłan daje Ciało i Krew Chrystusa wiernym. Dzięki temu stają się oni aktualnie jednością w Chrystusie. *Ogólny wstęp do Mszału Rzymskiego* podkreśla wyraźnie, że Kościół tak ułożył obrzędy liturgii eucharystycznej, że jej poszczególne „części” odpowiadają słowom i czynnościom samego Chrystusa (por. a. 48).

Chociaż „słowa” Chrystusa są głównie wyrażone w drugiej części „błogosławieństwa”, jednak cała liturgia eucharystyczna sprawuje akcję Chrystusa. Słowa ustanowienia w Modlitwie Eucharystycznej nie są w ścisłym znaczeniu akcją Chrystusa. Raczej działają na mocy autorytetu Chrystusa. Ponieważ to, co czynimy na Jego pamiątkę, a równocześnie mocą Jego gwarancji, kiedykolwiek sprawujemy to dzieło, rzeczywiście z Nim się jednoczymy.

Trzecia i czwarta akcja — łamanie i rozdzielanie — są ze sobą ściśle związane. Trzecia akcja oznacza naszą jedność, a czwarta ją tworzy. Z tego też powodu te akcje sprawowane są razem w rycie komunijnym. Na związek tych akcji wskazuje także nr 83 *Ogólnego wstępu*.

Łamanie przeto chleba podczas wymawiania słów konsekracji jest przekręcaniem tradycji Kościoła w tym względzie i naruszeniem aktualnych wskazań w tej materii.

Na podstawie „Notitiae” 14(1978)
ks. Henryk Staroń TChr., Poznań

2. Opisy liturgiczne Ostatniej Wieczerzy

Znany liturgista belgijski B. Botte wygłosił w czasie 24 Tygodnia Studiów Liturgicznych w Paryżu referat, w którym poruszył niektóre interesujące sprawy liturgiczne, które tu zostaną zreferowane.

I Modlitwa Eucharystyczna, którą tradycja rzymska przyjęła od IV w., zawiera zwrot „podniósłszy oczy ku niebu”. Skoro źródła biblijne nie poświadczają tego gestu, jaki jest więc jego początek? Czy jest tradycją usną zachowaną w zbiorze podań liturgicznych? Czy ten prosty szczegół był tworem wyobraźni mający na celu ożywienie relacji Ostatniej Wieczerzy? Spójrzmy zatem na treść tekstu:

„On to w dzień przed męką wziął chleb, w swoje święte i czcigodne ręce, podniósł oczy ku niebu, do Ciebie Boga Ojca, swojego Wszechmogącego, i dzięki Tobie składając, błogosławił, łamał i rozdawał swoim uczniom mówiąc: Bierzcie i jedzcie z tego wszyscy, to jest bowiem Ciało

moje, które za was będzie wydane. Podobnie po wieczerzy wziął ten przesławny kielich w swoje święte i czcigodne ręce, ponownie dzięki Tobie składając, błogosławił i podał swoim uczniom mówiąc: Bierzcie i pijcie z niego wszyscy, to jest bowiem kielich Krwi mojej nowego i wiecznego przymierza, która za was i za wielu będzie wylana na odpuszczenie grzechów”.

Tekst ten figuruje w Kanonie Rzymskim od św. Grzegorza (VI w.), natomiast wzmianka — „podniósł oczy ku niebu” jak i łamanie chleba — weszły w życie z końcem IV w., o czym świadczy *De Sacramentis* św. Ambrożego. Inaczej rzecz się ma w liturgii wschodniej. Liturgia *Konstytucji Apostolskiej* (IV w.) wydaje się nie mieć potwierdzenia w żadnym starszym od niej dokumencie na Wschodzie. Nie ma więc podstawy, by wierzyć, że znajdujemy się w obecności wczesnochrześcijańskiej tradycji modlitewnej.

Nie ma też trudności w odnalezieniu początku tego tematu. Pochodzi on z opisu pierwszego rozmnożenia chleba, o czym wspominają synoptycy (Mt 4, 19; Mk 6, 41; Łk 9, 16). Zauważmy, że wzmianka o podniesionych oczach występuje także u Łukasza na początku błogosławieństw (Łk 6, 20), oraz u św. Jana w modlitwie poprzedzającej wskrzeszenie Łazarza (J 11, 41) i na początku Modlitwy Arcykapłańskiej (J 17, 1). Nie będzie zbyt śmiało twierdzenie, gdy powiemy, że gest podniesienia oczu jest postawą charakterystyczną dla modlitwy. Z opisu cudu rozmnożenia chleba, wypływa także — znajdując potwierdzenie w podaniach liturgicznych — gest łamania chleba. Należy jednak odnotować fakt, że gest łamania chleba jest poświadczony niezależnie od gestu podniesienia oczu jako czynność niezbędna przy rozdzielaniu chleba. Występuje tu zbliżenie rozmnożenia chleba i Eucharystii. Także opis cudu rozmnożenia chleba zbliżony jest do opisu nakarmienia ludu na pustyni. Oprzyjmy się więc na drugim szczególe: znajdują się w miejscu pustynnym, a przynoszą całe kosze ułomków pokarmu. Rozwój tej myśli następuje w czwartej ewangelii. W Starym Testamencie była mowa o chlebie z nieba, chlebie aniołów (Ps 77, 24—25), zaś św. Jan wyraźnie przeciwstawia eucharystię mannie na pustyni. Manna nie jest chlebem życia, ponieważ ci, którzy ją jedli, byli śmiertelni, natomiast ci, którzy będą spożywali Ciało Chrystusa nie umrą, będą posiadali życie wieczne, a Chrystus wskrzesi ich w dniu ostatecznym (J 6, 31—40).

W Kanonie Rzymskim występuje zdanie, w którym cztery czasowniki mają jedno, wspólne dopełnienie główne (*panem*) wyrażone tylko raz: *accepit panem... (tibi gratias agens) benedixit, dedit*. Oczywiście jest, że *benedixit* nie może być synonimem *gratias agens*, mającym swoje własne dopełnienie (*tibi*). Fakt ten znajduje potwierdzenie w licznych liturgiach wschodnich, gdzie *eulogesas* jest wzmocnione innym słowem *agiasas*. Terminy te są jakby synonimiczne różniące się jedynie intensywnością: „błogosławiąc, konsekrując”. Nikt więc w całej tradycji liturgicznej nie przyjmował chyba, że *eulogesas* (*benedicens*) jest synonimem *eucharistesas* (*gratias agens*). Występuje tu jedynie wewnętrzna zgodność dwóch wyrazów nie będących synonimami.

Skoro nad pokarmami składano dzięki, jest więc to błogosławienie, konsekrowanie. Również u Łukasza „błogosławił” — *eulogesen* (9, 16) nie może mieć innego znaczenia i nie może być synonimem „dzięki składał”. Podobnie wyrażenie z pierwszego listu do Koryntian „... kielich błogosławieństwa, który błogosławimy czyż nie jest udziałem we Krwi Chrystusa (*to poterion... eulogumen*)” (1 Kor 10, 16). Wykopaliska archeologiczne w grobowcach dokumentują to rysunkami, na których widzimy Chrystusa wyciągającego ręce nad kozami. W judaizmie gest wyciągnięcia rąk jest także gestem błogosławieństwa.

Inny problem wynika z faktu, że w niektórych liturgiach wschodnich opisy zakładają nie podniesienie oczu, lecz gest ukazania: nie *anabtepsas*, lecz *anadejksas*. Termin ten jest charakterystyczny dla tekstu epiklezy z anafory aleksandryjskiej św. Bazylego, a więc bardziej pierwotnej.

Zakończenie tej epiklezy brzmi: „(prosimy), aby Duch Święty zstąpił.. na te dary, które Tobie ofiarujemy i aby uczynił je (*anadeikσαι*) święte świętych” (= aby je uświęcił).

Nie jest to oryginalna formuła, ponieważ pod wpływem innych anafor dodano coś w rodzaju podwójnego wyjaśnienia: „... i sprawi, aby ten chleb stał się Ciałem, a kielich Krwią Chrystusa”. Słowu *anadeikσαι* przypisywano bardziej powszechne znaczenie pokazania przez podkreślenie. Nie może być więc zbiegiem okoliczności wprowadzenie tego samego terminu w liczne opisy ustanowienia jako gest podkreślenia, zastępując gest podniesienia oczu.

Dla pełniłości zasygnalizujemy jeszcze gest wymieniany we wschodnich dokumentach liturgicznych. Chodzi o łączenie wody z winem (*kerasas*). Chociaż żadne źródła biblijne nie mówią o tym, fakt jest historycznie pewny. Starożytne źródła wyjaśniają, że nigdy nie pijano samego wina. Zawsze rozcieńczano je wodą, wlewając do czary wino, do którego dodawano mniejszą lub większą ilość wody.

Wracając do konfrontowania doktryny eucharystycznej św. Pawła z Janową zauważymy jak się one uzupełniają.

W 1 Kor czytamy: „... tej nocy kiedy został wydany” (11, 23). Określenie to nie jest prostym wskazaniem chronologicznym. Występuje tu wewnętrzna relacja między Ostatnią Wieczerzą a Męką. To Męka nadaje pełniejsze znaczenie Ostatniej Wieczerzy. Jezus przyszedł, aby złożyć ofiarę Nowego i Wiecznego Przymierza. List do Hebrajczyków podaje, że „bez przelania krwi nie ma odpuszczenia grzechów” (9, 22). Kielich, który Jezus podaje swoim uczniom, jest kielichem Jego Krwi, która nazajutrz będzie wylana na krzyżu.

Dla św. Pawła słowem łączącym w jedno ofiarę krzyża i sprawowanie Eucharystii jest „misterium”. W Kanonie Rzymskim słowa *mysterium fidei* są aklamacją nie związaną gramatycznie z kontekstem. Nie występują również w mowach Jezusa. *Mysterium fidei* to cytat z pierwszego listu do Tymoteusza (3, 8—9) „(diakoni) ... utrzymujcie tajemnicę wiary w czystym sercu”. Trzeba więc dać tym słowom ściśle określone znaczenie, jakie mają w tekstach oryginalnych.

W liście do Efezjan (3, 5—7) czytamy: „misterium (tajemnica) nie była oznajmiona synom ludzkim w poprzednich pokoleniach tak, jak teraz została objawiona przez Ducha Świętego Jego, apostołom i prorokom, wiedząc, że narody mają to samo dziedzictwo, to samo ciało i tę samą obietnicę jak i synowie Izraela”. Tę myśl Apostoła należałoby poszerzyć słowami, które wyżej powiedział: „aby wszystko na nowo zjednoczyć w Chrystusie” (Ef 1, 10). Tajemnica Chrystusa nie jest prawdą abstrakcyjną, jest postanowionym od wieków planem Bożym, realizowanym co dopiero i objawionym apostołom. Jest to odkupienie wcielenie Syna Bożego.

Ta myśl św. Pawła zbliża się do Janowej: „Bóg tak umiłował świat, że Syna swego Jednorodzonego dał, aby każdy kto w Niego wierzy nie zginął, ale miał życie wieczne” (J 3, 16).

Starochrześcijański hymn zachowany w liście do Tymoteusza (3, 16) mówi o tajemnicy pobożności:

„... wielka jest tajemnica pobożności
Ten, który objawił się w ciele
Usprawiedliwiony został w Duchu
Ukazał się aniołom,
Ogłoszony został poganom,
Znalazł wiarę w świecie
Wzięty został w chwale”.

Przypomnijmy, że wcześniej wspominaliśmy o tajemnicy wiary, którą diakon ma strzec w czystym sumieniu (1 Tm 3, 8—9). Ta tajemnica wiary jest tajemnicą pobożności. Dlaczego więc wiąże się ją z diakonem? Otóż diakon, co jest tradycją Kościoła powszechnego, jest sługą kielicha. Biskup rozdzielał

chleb, a diakon podawał kielich. Można więc zastanowić się, czy aklamacja ta pierwotnie nie była wypowiedziana przez diakona? Jest to prosta, ale zupełnie do przyjęcia hipoteza.

Spróbujmy teraz wywnioskować z kontekstu Kanonu Rzymskiego sens *mysterium fidei*. Słowa te umieszczone były między wyrażeniami *novi et aeterni testamenti* oraz *qui pro vobis et pro multis*. Rozumiemy więc znaczenie, że tajemnica wiary kontynuuje tajemnicę odkupieńczej męki Chrystusa. Celebracja Eucharystii jest więc sposobem przywracania wszystkim pokoleniom obecności jedynej Ofiary Chrystusa, która konstituuje cały Kościół. Ciało Chrystusa stanowią ci, którzy wspólnie posilają się tym samym chlebem.

Widzimy, że tradycja chrześcijańska zachowała znaczną liczbę elementów, które rzucają na eucharystyczne misterium nowe światło.

opracował ks. Janusz Jancarz TChr., Poznań